

УДК 338.48

DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.18.11>**Лагодієнко В.В.**

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри маркетингу, підприємництва і торгівлі,
Одеський національний технологічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9768-5488>

Богданова М.В.

аспірант,
Одеський національний технологічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-7139-5633>

Lagodiienko Volodymyr, Bohdanova Maryna
Odesa National Technological University

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ: ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF THE RESTAURANT BUSINESS: THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS

Сучасний етап прояву глобалізаційних процесів визначається збільшенням значення інвестицій як у світову економіку так і на національні економіки країн. Інвестиційна діяльність є основою розвитку підприємств. Підприємства ресторанного бізнесу не потребують залучення масштабних інвестицій, а сучасні дослідники вважають, що дана сфера економічної діяльності є однією з перспективних, динамічно розвивається, має найбільший індекс інвестиційної привабливості, а також може задовольнити достатньо складний набір потреб населення. Тому, підвищення інвестиційної привабливості ресторанного бізнесу сприятиме залученню інвестицій у сферу гостинності, конкурентоспроможності підприємств ресторанного господарства, забезпечить високі і стійкі темпи соціально-економічного зростання. Метою публікації є визначення місця, ролі, дослідження тенденцій та оцінки інвестиційної привабливості підприємств ресторанного бізнесу. В статті досліджуються питання щодо особливостей та тенденцій розвитку ресторанного бізнесу, визначено його сутність і функції. Зазначено, що ресторанний бізнес відноситься до тих сфер економіки, субекти якого здатні забезпечувати високі показники рентабельності, динамічно розвиватися, бути перспективним і високоприбутковим видом підприємницької діяльності. Доведено, що ринок послуг є чутливим до змін економічної ситуації в країні, та свого роду індикатором соціально-економічних та суспільно-політичних проблем. Проведено аналіз розвитку ресторанного господарства в динаміці показників 2003–2020 рр. Приведено обсяг капітальних інвестицій у діяльність із забезпечення стравами та напоями за 2015–2021 рр. Доведено, що капітальних інвестицій у діяльність із забезпечення стравами та напоями є недостатнім. Обґрунтовано сутність поняття інвестиційна привабливість. Визначені чинники, які впливають на інвестиційну привабливість підприємств ресторанного бізнесу. Розглянуті основні шляхи підвищення інвестиційної привабливості ресторанного бізнесу. Зазначено, що збільшенню інвестицій на розвиток ресторанного бізнесу та його інвестиційної привабливості має формування законодавчої бази, надання правових гарантій, державна підтримка, планомірне використання ресурсних можливостей, організація управління підприємством, кадрове забезпечення, правильний вибір концепції розвитку, використання інновацій та забезпечення сучасними інноваційними технологіями. В Україні наявні передумови для зростання і розвитку ресторанного бізнесу, можливостей залучення вітчизняних та іноземних інвестицій в цю сферу економіки. В процесі формування рекомендацій щодо підвищення інвестиційної привабливості ресторанного бізнесу необхідно керуватися індивідуальними особливостями конкретного підприємства та кон'юктурою ринку.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна привабливість, індустрія гостинності, ресторанний бізнес.

The current stage of manifestation of globalization processes is determined by the increase in the value of investments both in the world economy and in the national economies of countries. Investment activity is the basis of the development of enterprises. Restaurant business enterprises do not need to attract large-scale investments, and modern researchers believe that this field of economic activity is one of the most promising, dynamically developing, has the highest index of investment attractiveness, and can also satisfy a fairly complex set of needs of the population. Therefore, increasing the investment attractiveness of the restaurant business will contribute to the attraction of investments in the field of hospitality, the competitiveness of restaurant enterprises, and will ensure high and stable rates of socio-economic growth. The purpose of the publication is to determine the place, role, research trends and assess the investment attractiveness of restaurant business enterprises. The article examines issues related to the peculiarities and trends in the development of the restaurant business, defines its essence and functions. It is noted that the restaurant business belongs to those spheres of the economy, the subjects of which are able to provide high profitability indicators, to develop dynamically, to be a promising and highly profitable type of business activity. It has been proven that the service market is sensitive to changes in the economic situation in the country, and a kind of indicator of socio-economic and socio-political problems. An analysis of the development of the restaurant industry in the dynamics of indicators for 2003–2020 was carried out. The volume of capital investments in food and beverage provision for 2015–2021 was given. It has been proven that capital investment in food and beverage activities is insufficient. The essence of the concept of investment attractiveness is substantiated. Factors affecting the investment attractiveness of restaurant business enterprises are determined. The main ways of increasing the investment attractiveness of the restaurant business are considered. It is noted that the formation of a legislative framework, the provision of legal guarantees, state support, planned use of resource opportunities, the organization of enterprise management, personnel support, the correct choice of the development concept, the use of innovations and the provision of modern innovative technologies are necessary to increase investments in the development of the restaurant business and its investment attractiveness. In Ukraine, there are prerequisites for the growth and development of the restaurant business, opportunities to attract domestic and foreign investments in this area of the economy. In the process of forming recommendations for increasing the investment attractiveness of the restaurant business, it is necessary to be guided by the individual characteristics of a specific enterprise and the market situation.

Keywords: investment, investment attractiveness, hospitality industry, restaurant business.

Постановка проблеми. При нинішніх реаліях прояву глобалізаційних викликів, світових геополітичних процесів, фінансово-економічної кризи, пандемії COVID-19 та воєнних дій на території України інвестиції стають ключовим фактором забезпечення реального економічного прориву, здійснення структурних зрушень, впровадження інновацій, поліпшення кількісних та якісних показників господарської діяльності в різних галузях і сферах. До того ж, інвестиційна діяльність слугує основою подальшого розвитку підприємств будь-якої галузевої приналежності і форми власності.

В сучасних умовах зростає значення індустрії гостинності, її впливу на світову економіку, що супроводжується інвестиційною привабливістю підприємств ресторанного бізнесу. В той же час, ресторанний бізнес не потребує залучення масштабних інвестицій, на відміну від підприємств виробничої сфери, та є однією із найбільш ліквідних галузей вітчизняної економіки. При цьому, якщо вести мову про ресторанну галузь, то сучасні дослідники сходяться на думці, що на даний час така сфера економічної діяльності є однією з перспективних, і тих що найбільш динамічно розвивається, яка має найбільший індекс інвестиційної привабливості, і в змозі задовольнити достатньо складний набір потреб населення. Слід відмітити, що інвестиційна привабливість є фундаментом для виходу регіону чи країни в цілому із кризового стану, є головним фактором підвищення конкурентоспроможності та забезпечує високі і стійкі темпи соціально-економічного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукову базу дослідження та аналізу загальних тенденцій і перспектив розвитку індустрії гостинності, оцінювання інвестиційної привабливості підприємств готельно-ресторанної сфери та залучення інвестицій в ресторанну діяльність присвячені роботи Басюк Т.П., Гринюк Н.А.,

Нікольчук Ю.М., Окландер Т.О., Січка І.І. та багатьох інших. Проте залишається невизначеним та дискусійним широке коло теоретичних та практичних питань, що стоять перед дослідженнями інвестиційної привабливості ресторанного бізнесу, проблемних питань та тенденцій його розвитку в складних та невизначених сучасних реаліях.

Формулювання цілей статті. Метою даної публікації є аналіз місця, ролі, оцінки тенденцій та перспектив розвитку інвестиційної привабливості ресторанного бізнесу в теоретичній та практичній площинах адаптованих до сучасних умов господарювання.

Виклад основного матеріалу. Важливим фактором культурного, економічного та соціального розвитку є сфера ресторанного бізнесу, яка на думку вітчизняних вчених є перспективною галуззю економіки країни, яка в змозі приносити реальний дохід, зумовлює зростання зайнятості населення, створює матеріальну базу для розвитку туристично-рекреаційної діяльності, а також стимулює розвиток інших галузей національного господарства. Ресторанний бізнес відрізняє те, що одночасно задовольняються потреби населення, суб'єктів підприємницької діяльності, держави і узгоджуються інтереси всіх ринкових суб'єктів. Як зазначає А.В. Антонова, ресторанний бізнес – це вид економічної діяльності по виконанню соціального замовлення у вигляді послуг з найбільш повного задоволення потреб у харчуванні різних соціальних груп населення з метою реалізації місії підприємства по стійкому розвитку в матеріальній і нематеріальній формі, регулюванню грошових потоків, фінансовому забезпеченню, у відтворенні робочої сили на основі узгодження інтересів всіх ринкових суб'єктів [1].

Крім того, аналізуючи роль і місце системи громадського харчування як елементу соціальної інфраструктури регіону, необхідно зазначити, що саме рівень розвитку ресторанного бізнесу з одного боку є одним із індикаторів, які визначають якість життя населення територій, а з іншого, власне підприємницька діяльність слугує меті та завданню регіонального розвитку в контексті вирішення як соціальних так і економічних задач. Як і в будь-якого іншого виду підприємницької діяльності економічною метою ресторанного бізнесу є отримання прибутку, але в останні десятиліття даний вид діяльності зазнав значних змін і наразі повинен задовольняти потреби не лише в харчуванні, але і культурні, соціальні та економічні потреби людей.

Економічні функції ресторанного бізнесу розглядають цю сферу в єдності виробництва та обігу, оскільки є вигідним об'єктом вкладення капіталу та забезпечують динамічний обіг вкладених коштів. Соціальні функції ресторанного бізнесу полягають у тому, що дана сфера підприємницької діяльності цілком служить громадським інтересам і ніяким чином не суперечить їм: формується культура споживання, виховуються споживчі звички та переваги, одночасно створюються і закріплюються на рівні масової суспільної свідомості певні форми проведення дозвілля. Соціальні функції ресторанного бізнесу конкретизуються у культурі, формах і методах обслуговування споживача, тобто соціальні функції ресторанного бізнесу виражаються в тому, що сфера спрямована на задоволення суспільних інтересів.

Розвиток ринкових відносин забезпечив прихід на ринок ресторанних послуг приватного капіталу, практично повністю усунув державну участь у цьому сегменті ринку. Причому зміна власника дозволила зробити даний вид підприємницької діяльності одним із найпривабливіших. Традиційно ресторанний бізнес відноситься до тих сфер економіки, суб'єкти якого здатні забезпечувати високі показники рентабельності, а отже і динамічно розвиватися, бути перспективним і високоприбутковим видом підприємницької діяльності. Довгий час розвиток ресторанного бізнесу в Україні з боку органів державної влади і місцевого самоврядування розглядалися як другорядні, а дії влади з його організаційно-економічної підтримки були безсистемними, що не сприяло розвитку даної сфери, а також перешкоджало входженню на вітчизняний ринок відомих ресторанних операторів, створення національних ресторанних мереж, які в змозі забезпечити належний рівень послуг вимогливим туристам зі всього світу.

Наразі ринок ресторанних послуг виступає однією з сфер підприємницької діяльності, які динамічно розвивається, саме розвиток підприємств споживчого ринку в період становлення ринкових відносин дозволили хоча б частково вирішити проблеми зайнятості та самозайнятості населення. Крім того, ринок послуг найбільш чутливий до змін економічної ситуації в країні, виступаючи свого роду індикатором соціально-економічних та суспільно-політичних проблем.

Аналіз розвитку ресторанного господарства вказує на те, що у 2003 році на 48 млн осіб населення припадало 18354 заклади ресторанного господарства (рис. 1). До 2006 року цей показник значно зріс і уже становив 26 760 заклади [8].

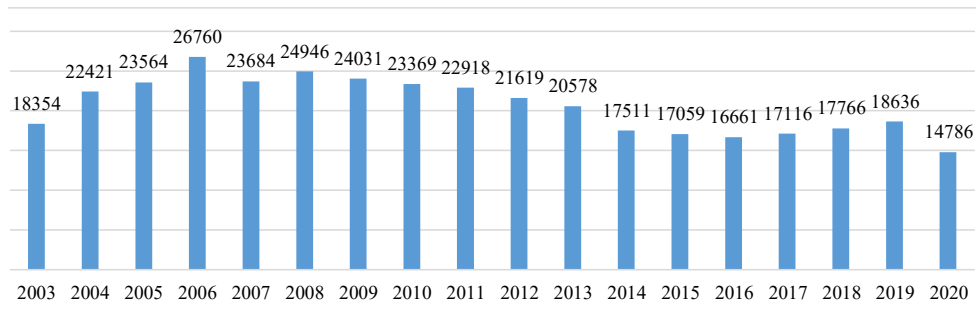

Рис. 1. Розвиток ресторанного господарства в Україні у 2003–2020 рр.

Значний обвал у розвитку ресторанного господарства стався після 2013 р., що можна пояснити подіями 2014 року: Революція Гідності, анексія українського Криму Росією, військовими подіями на сході України. У 2014 році в Україні було зареєстровано 17511 закладів ресторанного господарства, через рік цей показник впав до 17059, ще через рік – до 16 661. Починаючи з 2017 р. спостерігається зростання кількості суб'єктів ресторанного господарства, що відбулося за рахунок відносної стабілізації становища. Так, у 2019 році в країні працювало 18 636 закладів громадського харчування, але у 2020 році цей показник зупинився на рівні 14 786. До пандемії COVID-19 експерти ринку ресторанних послуг оцінювали його обсяги приблизно в 1,15 млрд дол. США [7]. Кількість ресторанів, кафе і барів скоротилося на 3850 закладів за 2020 рік в Україні.

Нині, враховуючи непрості економічні обставини як в країні так і у світі, згідно до традиційного підходу, локомотивом динамічного розвитку економіки є залучення інвестицій в основний капітал. Для аналізу інвестиційної діяльності в Україні у сфері ресторанного бізнесу доцільно проаналізувати обсяги капітальних інвестицій за видом економічної діяльності «Тимчасове розміщування й організація харчування» та підвищом економічної діяльності «Діяльність із забезпечення стравами та напоями» (табл. 1).

За даними Державної служби статистики України [3], капітальні інвестиції у діяльність із забезпечення стравами і напоями у 2015 р. становили 502,9 млн грн, і до 2020 року систематично і досить суттєво зростали. В той же час, частка капітальних інвестицій у зазначену діяльність становила на рівні близько 0,2% від загального обсягу капітальних інвестицій, а у 2019 році склала 0,3%. Такий рівень капітальних інвестицій у діяльність із забезпечення стравами і напоями є недостатнім.

Постійні інвестиційні вкладення у ресторанний бізнес гарантують збереження конкурентних позицій, підвищення рівня задоволення попиту споживачів на ринку послуг. Джерелами фінансування капітальних інвестицій в основному є власні кошти підприємств та бюджетні ресурси. При цьому найбільш вигідними і популярними вважаються іноземні інвестиції.

Таблиця 1

Динаміка капітальних інвестицій за 2015–2021 рр.

Економічна діяльність	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Капітальні інвестиції за видом економічної діяльності «Тимчасове розміщування й організація харчування», млн грн	1393,1	1477,9	2133,5	2675,1	2832,2	1951,2	2690,2
Капітальні інвестиції за підвидом економічної діяльності «Діяльність із забезпечення стравами та напоями», млн грн	502,9	721,8	753,5	1202,1	1849,3	1111,3	1736,4
Усього капітальні інвестиції, млн грн.	273116,4	359216,1	448461,5	578726,4	623978,9	508217	673899,3
У % «Діяльність із забезпечення стравами та напоями» до загального обсягу капітальних інвестицій	0,18	0,2	0,17	0,21	0,30	0,22	0,26

Джерело: складено автором за даними [3]

Залучення інвестицій тісно взаємопов'язано з інвестиційною привабливістю підприємств ресторанного бізнесу. Нині інвестиційна привабливість підприємств ресторанного бізнесу суттєво знизилась. Донедавна, до основних причин таких змін було віднесено переформатування ринку, зміна його структури, висока конкуренція. За результатами експертного дослідження, проведеного Європейською Бізнес Асоціацією [9], військова агресія Росії проти України очолила перелік факторів, що негативно вплинули на інвестиційний клімат, на другому місці опинилась корупція, на третьому – слабка судова система. Водночас негативний вплив COVID-19 гендиректори оцінили як мінімальний та поставили на останнє місце у цьому списку. До негативних факторів респонденти також додали низьку купівельну спроможність, логістичні виклики, наявність тіньової економіки, пошкодження інфраструктури, міграцію робочої сили, ціни на паливо, нечітку процедуру мобілізації та валютні обмеження.

Значні корективи в розвиток ресторанного бізнесу внесли воєнні дії: багато ресторанів призупинили свою діяльність з міркувань безпеки, відсутності попиту або неможливості працювати з технічних причин. З початку війни в Україні закрилося близько 7 тис. ресторанів та кафе. Точної статистики немає, оскільки вона наразі просто не здійснюється [2]. Станом на червень 2022 року ресторанний бізнес України працює на 65–70% від довоєнного товарообігу [10].

Ключовим фактором, який стримує розвиток малого та середнього бізнесу загалом, а також сферу ресторанного бізнесу зокрема, є постійне зниження реальних доходів населення, що змушує до економії витрат населення. Для економічного розвитку країни даний факт є негативним і навіть небезпечним, оскільки в умовах зниження інвестиційної активності, зростання економіки країни суттєво сповільниться. Незважаючи на ризиковану та непередбачувану ситуацію в країні, український ресторанний бізнес намагається адаптуватися, вижити і навіть розвиватися. Тим не менш, сфера гостинності продовжує боротися з труднощами і має оптимістичні надії на поживлення своєї діяльності. На думку експертів галузі, інвестиційна привабливість у сфері ресторанного бізнесу завжди буде високою. Пояснюється це тим, що потреби в харчуванні будуть завжди, і рівень вкладень у ресторанний сегмент порівняно з виробничим, на порядок нижчий.

Перед тим, як розглянути основні шляхи підвищення інвестиційної привабливості ресторанного бізнесу, необхідно розуміти, що собою представляє інвестиційна привабливість та які чинники на неї впливають. Слід зазначити, що сучасна наукова література містить значну кількість праць в яких досліджуються теоретичні аспекти інвестиційної привабливості.

Визначення поняття інвестиційної привабливості передбачено «Методикою інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій» [7], яке є базовим і для багатьох науковців. У даному документі інвестиційна привабливість розглядається як рівень задоволення фінансових, виробничих, організаційних та інших вимог чи інтересів інвестора щодо конкретного підприємства, яке може визначатися чи оцінюватися значеннями відповідних показників, зокрема інтегрального оцінювання. У Економічній енциклопедії, інвестиційна привабливість підприємства характеризується з позиції системного підходу та ґрунтується на оцінюванні технічного, географічного, трудового, організаційного, екологічного, ресурсного, фінансово-економічного, правового та комерційного складників організації. Інвестиційний словник, інвестиційну привабливість розглядає на основі характеристики переваг і недоліків інвестування конкретним інвестором у відповідне підприємство [4]. У науковій літературі під інвестиційною привабливістю розуміють комплекс кількісних і якісних чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, які суттєво впливають на стан оцінюваного об'єкту і характеризують платоспроможний попит підприємства на інвестиції, без подальшої конкретизації цих чинників.

Мельник О.Г., розглядає інвестиційну привабливість з позицій комплексного підходу, як сукупності фінансово-економічних, соціальних, логістичних, технологічно-майнових, адміністративно-правових, партнерських, іміджево-брендових, товарних характеристик підприємства, які забезпечують його пріоритетне становище в конкурентній боротьбі за інвестиційні ресурси [6]. Крім того, науковці наголошують на тому, що інвестиційна привабливість підприємства залежить від інвестиційної привабливості галузі, регіону, країни, що свідчить про інтегровану характеристику даного поняття. При цьому більшість наукових праць спрямоване лише на вивчення питань аналізу або оцінки рівня інвестиційної привабливості того чи іншого суб'єкту підприємницької діяльності, в той час як питання управління інвестиційними процесами і конкретні способи підвищення інвестиційної привабливості є менш вивченими.

Основною метою інвестування в будь-який вид діяльності, в т.ч. в ресторанний бізнес, буде підвищення ефективності діяльності конкретного підприємства, або збільшення його вартості, зростання основних показників прибутку. В більшості випадків основними інструментами інвестування є інвестування в акціонерний капітал або надання позики (банківських чи торгових кредитів) [5]. Звідси, основними інвесторами будуть або кредитори, які зацікавлені в отриманні доходів у вигляді процентів, або особи, які є учасниками – співвласниками, мають частку в конкретному бізнесі, власний дохід отримують переважно з допомогою зростання вартості бізнесу.

Значному збільшенню припливу інвестицій на розвиток ресторанного бізнесу має формування законодавчої бази, надання правових гарантій та підтримка з боку держави. Максимально можливе зниження податкового навантаження шляхом пільгової системи оподаткування дозволить підприємству менше витратити коштів на виплату обов'язкових податкових внесків та зборів, що також дозволить підвищити рівень інвестиційної привабливості суб'єкту підприємницької діяльності. Отже, одним із значущих чинників, які впливають на інвестиційну привабливість та ефективність бізнесу, є рівень податкового навантаження та можливість використання спеціальних податкових режимів.

Оцінюючи інвестиційну привабливість підприємств ресторанного бізнесу, які планується створити, або які діють і потребують інвестицій, важливо визначити підвищення його стабільності у виробничій сфері за рахунок ресурсного забезпечення.

Іншими словами, необхідно розуміти, що планомірне використання всіх наявних ресурсів буде запорукою успіху та потребує грамотних управлінських рішень у сфері логістики, у тому числі управління виробничими запасами, збутом, тощо. При цьому операційна діяльність підприємства має бути чітко збалансованою, здатною оперативно і гнучко реагувати на зростання чи спад попиту і пропозиції та, відповідно, випуск такого обсягу продукції, який буде гарантовано реалізований.

Надалі, при визначенні можливостей спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості підприємств ресторанного бізнесу, слід звернути увагу на організацію управління. Так, оцінюючи доцільність наявності тих чи інших відділів підприємств, або їх відсутності у рамках загальної управлінської структури, можна раціональніше використовувати робочий час співробітників, що призведе до підвищення продуктивності праці і, відповідно, до успішності діяльності суб'єктів підприємницької діяльності. Варто також не забувати і про підготовку кадрів для підприємства. Не секрет, що кадровий потенціал у системі факторів, що формують ринкову вартість підприємства, визначає ті чи інші фінансово-економічні результати, системі якості обслуговування, конкурентні переваги, здатність до швидкого введення інновацій у виробництво, а також формують імідж організації, що істотно впливають на інвестиційну привабливість. Разом з тим, розвиток підприємств може бути утруднений такими негативними факторами, як недостатній рівень освіти, консервативність мислення, демографічний спад, відсутність позитивних життєвих установок і моделей поведінки, що впливають на впровадження інновацій в економіці та в суспільному житті. Саме тому слід приділити особливу увагу грамотному управлінню персоналом як ключовому фактору ефективної діяльності підприємств, використовуючи передові технології менеджменту.

На підвищення інвестиційної привабливості підприємств ресторанного бізнесу та просування продукту на ринку послуг, значний вплив має вибір концепції розвитку ресторану, оскільки задля отримання інвестицій на свій розвиток від інвестора важливо підтримувати комерційну успішність та конкурентоспроможність. Важливим аспектом формування сприятливої інвестиційної привабливості підприємств ресторанного бізнесу є використання інновацій. Забезпечення підприємств своєчасними інноваційними технологіями, дозволить випускати продукцію, яка буде більш просунутою на ринку послуг, конкурентоспроможною та високою за якістю.

Висновки. Нині, основні інструменти підвищення інвестиційної привабливості підприємств ресторанного бізнесу значно розширилися, і крім масових рекламних кампаній, для успішної роботи та залучення інвестицій необхідна, як мінімум, оригінальна маркетингова концепція підприємства, наявність інноваційної діяльності та інноваційних технологій. При цьому слід зазначити, що в процесі формування рекомендацій щодо підвищення інвестиційної привабливості ресторанного бізнесу в нашій країні необхідно керуватися індивідуальними особливостями конкретного підприємства та кон'юнктурою ринку капіталу. Кінцевим результатом проведеного дослідження, на нашу думку, може стати формування системи критеріїв для оцінки інвестиційної привабливості підприємств ресторанного бізнесу, яка дозволить враховувати особливості галузевої приналежності, ринкової кон'юнктури та інших значущих чинників, що в перспективі сприятиме підвищенню якості управління та конкурентоспроможності підприємств сфери ресторанного бізнесу. Отже, за наявності в Україні передумов для активного розвитку ресторанного бізнесу, необхідно активно залучати вітчизняні та іноземні інвестиції в цю сферу економіки.

Список використаних джерел:

1. Антонова В.А. Ресторанный бизнес в экономическом развитии Украины. *Економична стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг: збірник наукових праць*. 2010. Вип. 1(11). С. 598.
2. Білас М. Ринок HoReCa під час війни: поточний стан та ключові тенденції. URL: <https://voxukraine.org/rynok-horeca-pid-chas-vijny-potochnyj-stan-ta-klyuchovi-tendentsiyi>

3. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>
4. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Партин Г.О. Інвестиційний словник. Львів : Бескид Біт, 2005. 512 с.
5. Карсекін В.І. Інвестиційна політика: проблеми теорії і практики готельного бізнесу. Харків : ХДУХТ, 2015. 518 с.
6. Мельник О.Г. Системи діагностики діяльності машинобудівних підприємств: полікритеріальна концепція та інструментарій. Львів : Львівська політехніка, 2010. 344 с.
7. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій: Наказ Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств і організацій від 23.02.98 № 22. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0214-98>.
8. Ресторанний бізнес у цифрах: скільки закладів харчування у Києві та світових столицях. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/05/24/infografika/biznes/restorannyj-biznes-cyfrax-skilky-zakladiv-xarchuvannya-kyievi-ta-svitovykh-stolycyax>
9. Чи можливі інвестиції під час війни? URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/chi-mozhlivi-investitsiyi-pid-chas-viyini.html>
10. Як український ресторанний бізнес адаптується до викликів війни: дослідження. URL: <https://business.rayon.in.ua/news/547964-yak-ukrainskiy-restorannyj-biznes-adaptuetsya-do-viklikiv-viyini-doslidzhennya>

References:

1. Antonova V. A. (2010) Restorannyj biznes v ekonomichnomu rozvytku Ukrainy [Restaurant business in the economic development of Ukraine]. *Ekonomichna stratehiia i perspektivy rozvytku sfery torhivli ta posluh: zbirnyk naukovykh prats*, vol. 1(11), pp. 598.
2. Bilas M. Rynok HoReCa pid chas vijny: potochnyj stan ta kliuchovi tendentsii [The HoReCa market during the war: current state and key trends]. Available at: <https://voxukraine.org/rynok-horeca-pid-chas-vijny-potochnyj-stan-ta-klyuchovi-tendentsiyi>
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://ukrstat.gov.ua/>.
4. Zahorodnij A. H., Vozniuk H. L., Partyn H. O. (2005) *Investytsijnyj slovnyk* [Investment dictionary]. Lviv: Beskyd Bit.
5. Karsekin V. I. (2015) *Investytsijna polityka: problemy teorii i praktyky hotelnoho biznesu* [Investment policy: problems of theory and practice of the hotel business]. Kharkiv: KhDUKhT.
6. Melnyk O. H. (2010) *Systemy diahnostryky diialnosti mashynobudivnykh pidpriemstv: polikryterialna kontseptsia ta instrumentarij* [Diagnostic systems of machine-building enterprises: multi-criteria concept and tools]. Lviv: Lvivska politehnika.
7. Metodyka intehralnoi otsinky investytsijnoi pryvablyvosti pidpriemstv ta orhanizatsij [Methodology for integral assessment of the investment attractiveness of enterprises and organizations]: Nakaz Ahentstva z pytan zapobihannia bankrutstvu pidpriemstv i orhanizatsij No. 22 February 23, 1998. Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0214-98>
8. Restorannyj biznes u tsyfrakh: skilky zakladiv kharchuvannia u Kyievi ta svitovykh stolytsiakh [Restaurant business in numbers: how many restaurants there are in Kyiv and world capital]. Available at: <https://www.slovoidilo.ua/2021/05/24/infografika/biznes/restorannyj-biznes-cyfrax-skilky-zakladiv-xarchuvannya-kyievi-ta-svitovykh-stolycyax>
9. Chy mozhlivi investytsii pid chas vijny? [Are investments possible during wartime?]. Available at: <https://yur-gazeta.com/golovna/chi-mozhlivi-investitsiyi-pid-chas-viyini.html>
10. Yak ukrainskyj restorannyj biznes adaptuietsia do vyklykiv vijny: doslidzhennia [How the Ukrainian restaurant business adapts to the challenges of war: research]. Available at: <https://business.rayon.in.ua/news/547964-yak-ukrainskiy-restorannyj-biznes-adaptuetsya-do-viklikiv-viyini-doslidzhennya>